

Evoluties in werkbaar werk tussen 2004 en 2016

Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2017). *Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2016 – werknemers*. Brussel: Stichting Innovatie & Arbeid.

Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2016). *Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2016 – zelfstandige ondernemers*. Brussel: Stichting Innovatie & Arbeid.

In 2016 had 51,0% van de werknemers op de Vlaamse arbeidsmarkt een job die het kwaliteitslabel 'werkbaar werk' meekrijgt.

Na een geleidelijke verbetering in het voorbije decennium, met een werkbaarheidsgraad van 54,6% in 2013, valt de werkbaarheidsgraad hierdoor terug op het peil van 2004. In 2016 heeft 50,7% van de zelfstandige ondernemers in Vlaanderen werkbaar werk. Dit is beter dan de werkbaarheidsgraad van 47,8% die in 2007 werd opgetekend. Ook voor de zelfstandige ondernemers kon de verbetering die bij de vorige meting werd opgetekend, een werkbaarheidsgraad van 51,4% in 2013, niet worden doorgezet. De ambities die de sociale partners en de Vlaamse Regering in het Pact 2020 formuleerden voor werkbaar werk, worden zo een moeilijke opdracht. Dat blijkt uit de resultaten van de driejaarlijkse werkbaarheidsenquête die de Stichting Innovatie & Arbeid sinds 2004 afneemt bij de Vlaamse arbeidskrachten. In 2016 werd de enquête verstuurd naar een representatief staal van 30 000 werknemers en 10 000 zelfstandige ondernemers in Vlaanderen.

Vinger aan de pols met werkbaarheidsmonitor

De sociale partners in de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) benadrukken al vele jaren dat langer werken maar kan lukken als dit

ook haalbaar is voor de mensen en de jobs voldoende kwaliteitsvol zijn. Ruim vijftien jaar geleden vatten ze dat in de beleidsterm *werkbaar werk*: jobs waarvan je niet overspannen of ziek wordt, die boeiend en motiverend zijn, voldoende kansen bieden op blijven en bijleren en genoeg ruimte laten voor gezin en privéleven.

Sinds 2004 brengt de Stichting Innovatie en Arbeid, het onderzoekscentrum van de SERV, elke drie jaar de werkbaarheid van de Vlaamse werknemers gedetailleerd in beeld via een grootschalige schriftelijke bevraging. Voor de zelfstandige ondernemers dateert de eerste bevraging uit 2007. Het onderzoek zoekt daarbij specifiek naar verklaringselementen voor de werkbaarheidsevolutie gelinkt aan de werkcontext (evoluties in jobkenmerken en arbeidsrisico's).

De politieke achtergrond van de werkbaarheidsmonitor situeert zich in 2001, toen de Vlaamse Regering en de sociale partners zich met het Pact van Vilvoorde engageerden om stappen vooruit te

zetten op weg naar meer arbeidskwaliteit. De concrete doelstelling van het Pact luidde: “Dankzij een verhoging van de kwaliteit van de arbeid, de kwaliteit van de arbeidsorganisatie en de kwaliteit van de loopbaan is in 2010 werkzaam worden en blijven voor iedereen aantrekkelijk. In 2010 ligt de werkbaarheidsgraad substantieel hoger”. Dit pact was

op zijn beurt een antwoord op de oproep van de (toenmalige) Europese Gemeenschap in het kader van het Hervormingsprogramma van Lissabon, dat de ambitie verwoordde om van Europa de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te maken, die in staat is tot duurzame economische groei, betere banen en een hechtere

Tabel 1.

Overzicht en terminologie van de werkbaarheids- en risico-indicatoren van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor

	Omschrijving
Werkbaarheidsindicatoren	
Psychische vermoeidheid	De mate waarin de door psychosociale arbeidsbelasting opgebouwde (mentale) vermoeidheid recuperabel is dan wel leidt tot spanningsklachten en verminderd functioneren. <i>werkbaarheidsknelpunt: psychische vermoeidheid (werkstress)</i>
Welbevinden in het werk	De mate waarin zelfstandige ondernemers door de aard van de job(inhoud) werkbetrokken zijn/blijven dan wel gedemotiveerd raken. <i>werkbaarheidsknelpunt: motivatieproblemen</i>
Leermogelijkheden	De mate waarin werknemers door formele opleidingskansen en de dagdagelijkse ervaring op de werkplek hun competenties al dan niet op peil kunnen houden en verder ontwikkelen in functie van hun inzetbaarheid op langere termijn. <i>werkbaarheidsknelpunt: onvoldoende leermogelijkheden</i>
Werk-privébalans	De mate waarin de taakeisen in de werksituatie al dan niet belemmerende effecten hebben op de handelingsmogelijkheden in de thuissituatie. <i>werkbaarheidsknelpunt: problemen met de werk-privécombinatie</i>
Werkbaarheidsrisico's	
Werkdruk	De mate van arbeidsbelasting vanuit kwantitatieve taakeisen, zoals werkvolume, werkt tempo, deadlines. <i>werkbaarheidsrisico: hoge werkdruk</i>
Emotionele belasting	De mate van arbeidsbelasting vanuit contactuele taakeisen, in het bijzonder bij omgang met klanten (patiënten, leerlingen) of coördinatieopdrachten. <i>werkbaarheidsrisico: emotionele belasting</i>
Taakvariatie	De mate waarin de functie-inhoud een afwisselend takenpakket omvat en beroep doet op vaardigheden van werknemers. <i>werkbaarheidsrisico: routinematig werk</i>
Autonomie	De mate waarin werknemers invloed hebben op de planning en organisatie van hun eigen werk, zogenaamde regelmogelijkheden. <i>werkbaarheidsrisico: onvoldoende autonomie</i>
Ondersteuning directe leiding	De mate waarin werknemers door hun rechtstreekse chef adequaat gecoacht en sociaal gesteund worden. <i>werkbaarheidsrisico: onvoldoende steun directe leiding</i>
Arbeidsomstandigheden	De mate waarin werknemers blootgesteld worden aan fysieke inconvenïenten in de werkomgeving en lichamelijke belasting. <i>Werkbaarheidsrisico: belastende arbeidsomstandigheden</i>

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

sociale samenhang. De Lissabonstrategie kreeg in 2010 een vervolg met de EU-2020 strategie, die op haar beurt een Vlaamse vertaalslag kreeg in het zogenaamde Pact 2020. Het streven naar meer werkbaar werk werd hierin cijfermatig geconcretiseerd: “Zowel de werkbaarheid van werknemers als van zelfstandige ondernemers groeit jaarlijks gemiddeld met minstens 0,5 procentpunt. De werkbaarheidsgraad verhoogt voor werknemers daardoor tot minstens 60 procent in 2020 en komt voor zelfstandige ondernemers zo dicht mogelijk bij 55 procent”. De concretisering van het streefdoel uit het Pact van Vilvoorde naar cijfermatige doelen in het Pact 2020 was inmiddels mogelijk geworden nadat de SERV-Stichting Innovatie & Arbeid in 2003 de werkbaarheidsmonitor ontwikkelde.

Werkbaarheidsmonitor: conceptualisering, methodiek

De notie kwaliteit van de arbeid of werkbaarheid wordt in de werkbaarheidsmonitor geïndiceerd via vier centrale dimensies die in tabel 1 worden verklaard: de psychische vermoeidheid (werkstress), het welbevinden in het werk (werkbetrokkenheid, motivatie), de leermogelijkheden in de job en de werk-privébalans. De werkbaarheidsgraad wordt gedefinieerd als het aandeel van de jobs dat voor elk van deze vier dimensies ‘niet problematisch’ scoort (zie verder). Omdat het vanuit beleidsoogpunt uiteraard bijzonder relevant is om de werkbaarheid van jobs oorzakelijk te kunnen duiden (wat maakt werk niet werkbaar?), wordt in de werkbaarheidsmonitor ook gepeild naar een aantal kenmerken van de arbeidssituatie die de kwaliteit van jobs bedreigen dan wel bevorderen. Zes kenmerken worden gemeten: de werkdruk, de emotionele belasting, de taakvariatie of afwisseling in het werk, de autonomie in het werk, de ondersteuning door de directe leiding en de (fysieke) arbeidsomstandigheden.¹ De definities van deze kenmerken worden tevens weergegeven in tabel 1. Het gaat zowel over facetten van taakbelasting als over facetten die in verband staan met de taakuitvoering (regelmogelijkheden en ondersteuning).

Meettechnisch is voor de operationalisering van de werkbaarheidsindicatoren geopteerd voor psychometrische schalen. Voor alle indicatoren, behalve

arbeidsomstandigheden en werk-privébalans, werden de meetschalen geselecteerd uit de Vragenlijst Beleving en Beoordeling van de Arbeid (VBBA).² Voor de werkbaarheidsindicator werk-privébalans wordt een verkorte versie van de schaal negatieve werk-thuis-interferentie van de SWING gebruikt.³ De risico-indicator ‘(belastende) arbeidsomstandigheden’ is een meetschaal die gebaseerd is op een selectie van items die in de European Survey on Working Conditions aan bod komen.

Om de resultaten op een vlotte en toegankelijke manier te kunnen communiceren, wordt gebruik gemaakt van de kengetallentechniek. Dit betekent dat de individuele schaalinformatie gebruikt wordt om binnen de onderzoekspopulatie de groep respondenten af te bakenen die zich in een niet-acceptabele of problematische situatie bevinden. Het kengetal geeft dan de omvang van deze risicogroep aan. In de werkbaarheidsmonitor wordt met gelede kengetallen gewerkt. Naar analogie met de kleurensymboliek van een verkeerslicht, wordt niet enkel een problematische groep afgebakend en becijferd (oranje knipperlicht) maar daarbinnen ook een subgroep die als acuut problematisch kan bepaald worden (rood knipperlicht).⁴ De kracht van dergelijke kengetallen is dat ze in een oogopslag inzicht geven in de mate van voorkomen van ongewenste of problematische situaties.⁵

De gegevensverzameling gebeurt via individueel steekproefonderzoek bij een representatief staal van Vlaamse werknemers en zelfstandige ondernemers. Voor de werknemers wordt hiervoor beroep gedaan op het DIMONA-personeelsregister dat een accuraat en up-to-date beeld geeft van alle werknemers op een gegeven tijdstip. Voor de zelfstandige ondernemers wordt een steekproef getrokken uit een bestand waarvoor de noodzakelijke informatie toegeleverd wordt (aan de RSVZ) door de sociale verzekeringsfondsen. De populatie ‘zelfstandige ondernemers’ betreft zelfstandigen in hoofdberoep met woonplaats in het Vlaamse Gewest. De populatie werknemers betreft alle loontrekkenden met woonplaats in het Vlaamse Gewest, met uitzondering van werkstudenten. In beide populaties worden enkel respondenten weerhouden die, in de vier weken voorafgaand aan de bevraging, effectief aan het werk waren. Deze voorwaarde is belangrijk in functie van een betrouwbare zelfrapportering van de jobkwaliteit.

Voor de metingen van 2004, 2007 en 2010 bedroeg de steekproefomvang 20 000 werknemers en 6000 zelfstandige ondernemers. In 2013 en 2016 werd de steekproefomvang opgetrokken om meer sectorale analyses mogelijk te maken. Voor de vijf opeenvolgende metingen werd bij werknemers een nettorespons gerealiseerd die boven de 40 procent ligt. Bij de zelfstandige ondernemers schommelt het antwoordpercentage rond de 30 procent. Analyse van responskwaliteit en steekproef laat besluiten dat voor elk meetpunt een representatief beeld van de werkbaarheidsituatie van de werknemers en zelfstandige ondernemers kan geschetst worden.⁶

Resultaten van de werknemers

Werkbaar werk terug op het niveau van 2004

Tussen 2004 en 2013 steeg de werkbaarheidsgraad van 52,3% naar 54,6%. In 2016 registreert de monitor 51,0% werkbaar jobs: de geboekte vooruitgang tussen 2004 en 2013 gaat daarmee helemaal verloren. Dat betekent dat iets meer dan de helft

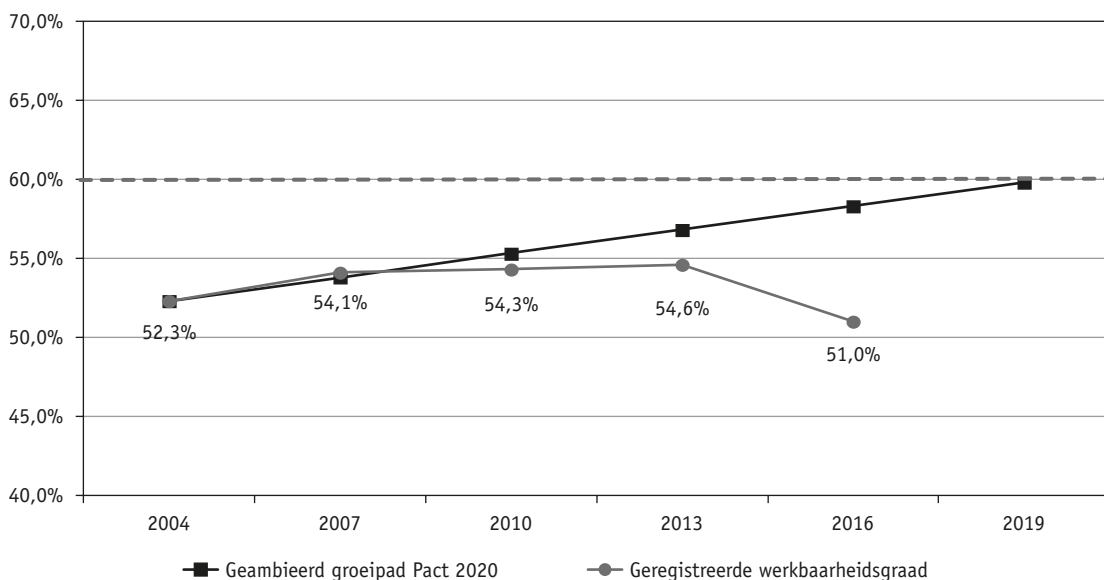
van de werknemers in Vlaanderen een job heeft waar het kwaliteitslabel 'werkbaar werk' kan aan gehecht worden. De andere werknemers worden in hun werk met één of meerdere knelpunten (problematische werkstress, demotivatie, gebrek aan leeransen, onevenwichtige werk-privébalans) geconfronteerd. In figuur 1 zetten we de evolutie 2004-2016 van de werkbaarheidsgraad af tegenover het geambieerde groepspad.

Figuur 2 toont dat de werkbaarheid ook verschilt naar sector. Voor de secundaire en de tertiaire sector ligt de werkbaarheidsgraad in 2016 met respectievelijk 50,9% en 46,9% op hetzelfde niveau als bij de nulmeting van 2004, voor de quataire sector is er sprake van een daling van 57,2% in 2004 naar 53,7% in 2016.

In de veertien beschouwde sectoren zijn er twee waar de werkbaarheidsgraad significant afneemt in de periode 2004-2016, met name in het openbaar bestuur (van 59,1% naar 53,6%) en in het onderwijs (van 57,2% naar 52,5%). Voor alle andere sectoren kunnen we over de hele meetperiode niet spreken van een significante evolutie,

Figuur 1.

Vergelijking geregistreerde werkbaarheidsgraad voor de Vlaamse werknemers met het geambieerde groepspad in doelstelling 10 van het Pact 2020

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

noch in positieve noch in negatieve zin. De gezondheids- en welzijnszorg heeft met 54,4% de hoogste werkbaarheidsgraad. In 2010 bedroeg de werkbaarheidsgraad in deze sector nog 60%. Dit was een verbetering ten aanzien van 2004 die niet kon worden gehandhaafd. Ook in de financiële sector en het openbaar bestuur werden in de voorbije metingen werkbaarheidsgraden van meer dan 60% opgetekend. In zeven van de veertien sectoren heeft meer dan de helft van de werknemers geen werkbaar werk: groot- en kleinhandel, zakelijke

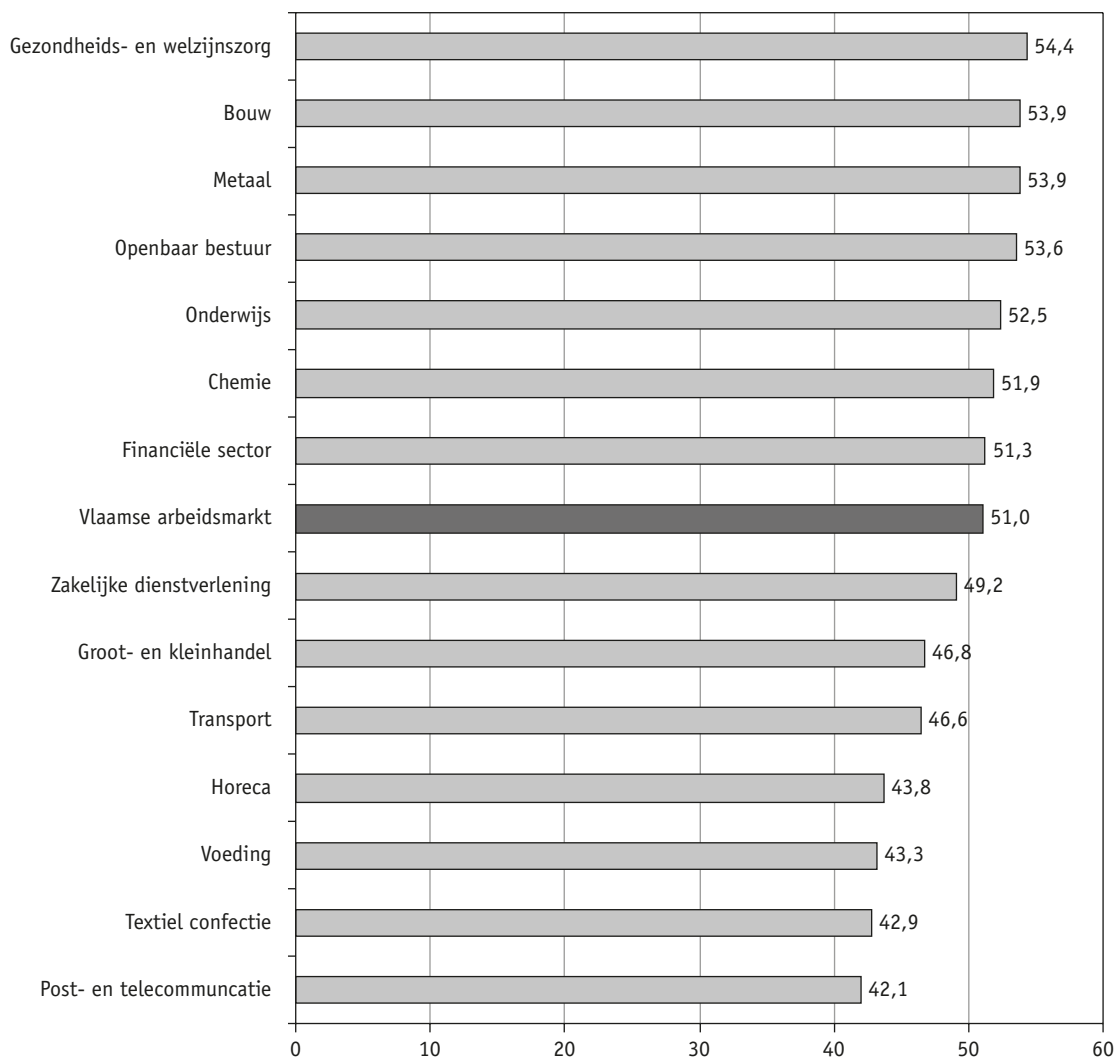
dienstverlening, transport, horeca, voeding, textiel en post- en telecom.

Betere leermogelijkheden, maar ook meer werkstress

Een blik op de onderliggende werkbaarheidsindicatoren (figuur 3) geeft een duidelijk zicht op positieve en negatieve evoluties in de werksituatie van Vlaamse werknemers.

Figuur 2.

Werkbaarheidsgraad naar sector (2016; werknemers)

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

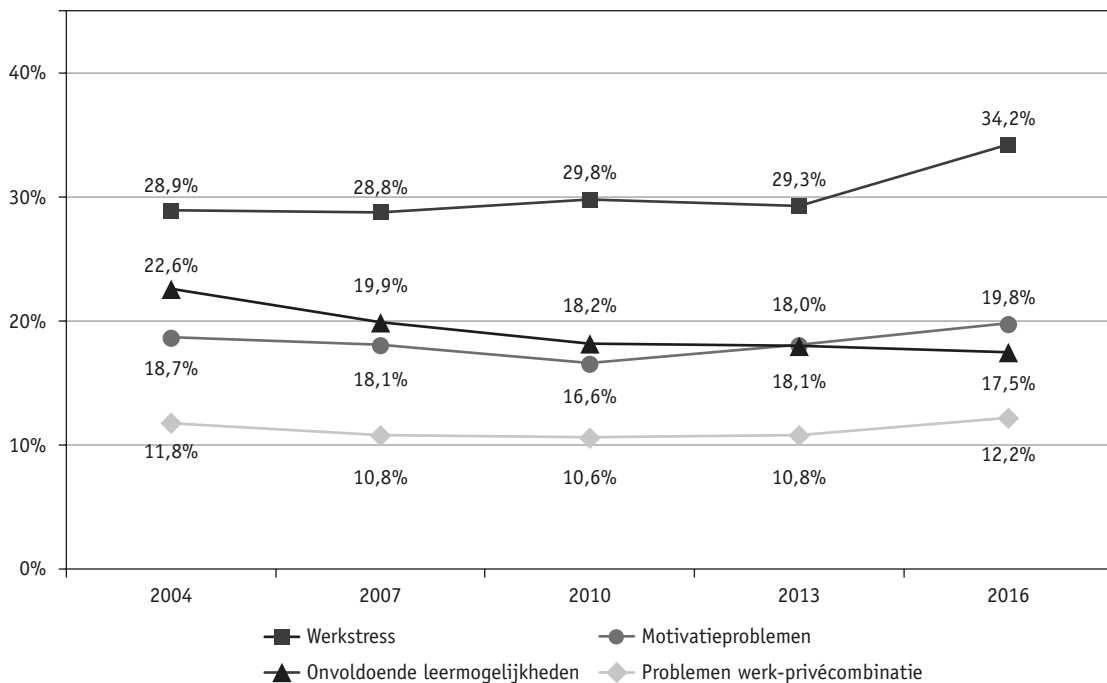
Voor leermogelijkheden werd systematisch vooruitgang geboekt in het voorbije decennium. Tussen 2004 en 2016 daalde het aandeel werknemers met beperkte kansen op 'blijblijven' van 22,6% naar 17,5%. Concreet kregen 120 000 extra werknemers voldoende leer- en ontwikkelingsmogelijkheden. Zij nemen deel aan trainingen en bijscholingen en hebben een job waarbij ze hun competenties op peil houden en verder ontwikkelen. De significante verbetering op het vlak van leermogelijkheden vinden we in een groot aantal sectoren terug: metaal, groot- en kleinhandel, zakelijke dienstverlening, financiële sector, openbaar bestuur, gezondheids- en welzijnzorg en het onderwijs.

Psychische vermoeidheid vormt in 2016 het belangrijkste werkbaarheidsknelpunt: 34,2% (of 780 000) van de werknemers kampt met werkstressklachten. Dit is een significante toename met meer dan vijf procentpunten tegenover 2004. Bij alle belastende factoren voor psychische vermoeidheid (werkdruk, emotionele belasting en arbeidsomstandigheden) registreert de monitor negatieve evoluties. De

toename van de psychische vermoeidheid vinden we in een groot aantal sectoren terug: voeding, groot- en kleinhandel, post- en telecommunicatie, openbaar bestuur, gezondheids- en welzijnzorg en het onderwijs. Werknemers met een zeer grote mate van psychische vermoeidheid lopen een verhoogd risico op burn-out. De werkbaarheidsmonitor registreert dat in 2016 12,3% (of 285 000) van de werknemers in dit geval zijn. Dit aandeel ligt hoger dan de 10,2% van de nulmeting in 2004. Het gaat over werknemers die nog aan de slag zijn maar dreigen uit te vallen door overmatige psychische vermoeidheid (acuut problematisch).

Acht op de tien werknemers is in 2016 enthousiast aan de slag, maar 19,8% of 450 000 van hun collega's hebben af te rekenen met motivatieproblemen. De vooruitgang die tot 2010 is gerealiseerd, gaat daarmee verloren. Ook welbevinden op het werk blijft dus een belangrijk aandachtspunt voor de werkbaarheidsagenda. Tegenover 2004 is er voor de horeca, post- en telecommunicatie en het openbaar bestuur sprake van een achteruitgang op het vlak van motivatie.

Figuur 3. Evolutie (2004-2016) van het aandeel werknemers geconfronteerd met werkbaarheidsknelpunten

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

De werk-privébalans toont een gelijkaardig patroon. De vooruitgang die hier tussen 2004 en 2013 werd geboekt (een daling van de probleemgroep van 11,8% naar 10,8%) zet zich niet door. In 2016 heeft 12,2% (of 280 000) van de werknemers het lastig om werk en privé in evenwicht te houden. Ten opzichte van 2004 is er voor de werk-privé-combinatie sprake van een verbetering voor de horeca en een verslechtering voor de onderwijssector.

Meer belasting en betere regelmogelijkheden en ondersteuning

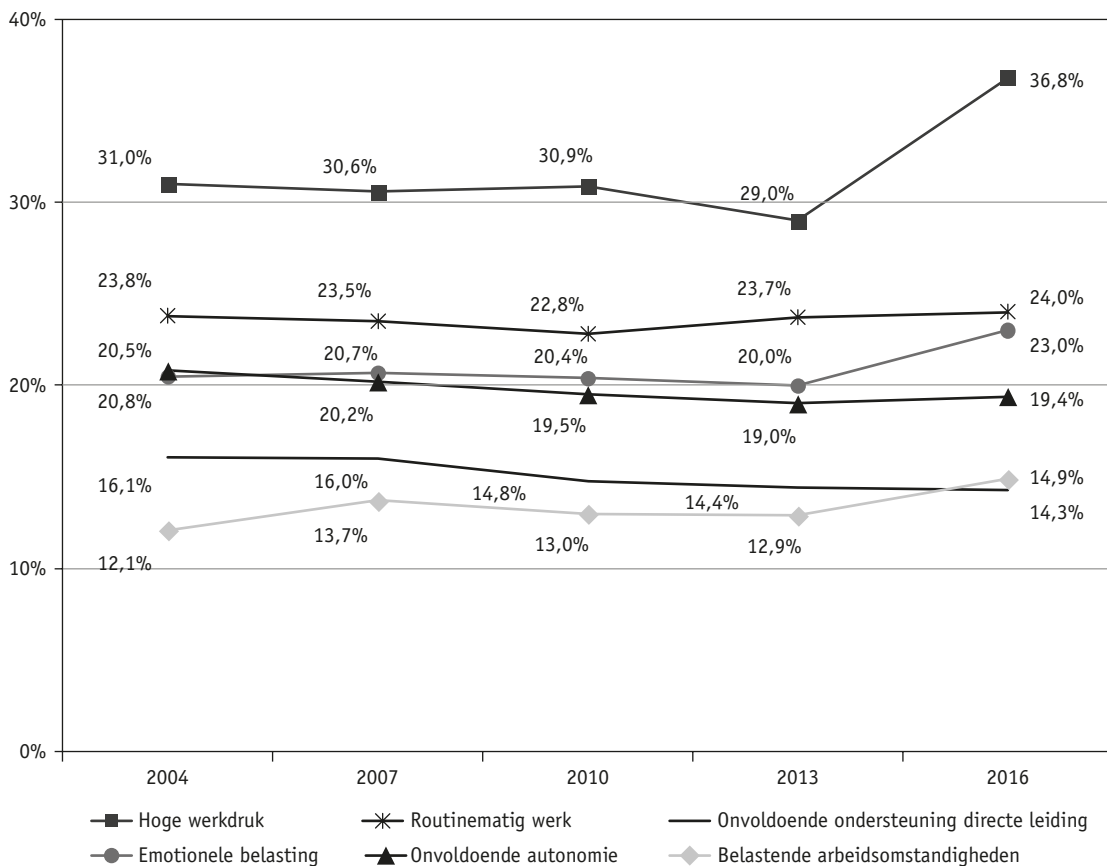
Bij de metingen voor werknemers worden zes werkbaarheidsrisico's (achterliggende determinanten

van de werkbaarheid) in kaart gebracht: hoge werkdruk, emotionele belasting, routinematig werk, onvoldoende autonomie, onvoldoende ondersteuning door de directe leiding en belastende arbeidsomstandigheden. Figuur 4 geeft de evolutie van deze werkbaarheidsrisico's.

Over de periode 2004-2016 evolueren twee werkbaarheidsrisico's in positieve zin (een kleiner aandeel werknemers kampt met onvoldoende autonomie en onvoldoende ondersteuning van de directe leiding), drie werkbaarheidsrisico's in negatieve zin (een groter aandeel werknemers kampt met hoge werkdruk, emotionele belasting en belastende arbeidsomstandigheden) en voor één werkbaarheidsrisico is er geen evolutie (eenzelfde aandeel werknemers heeft routinematig werk).

Figuur 4.

Evolutie (2004-2016) van het aandeel werknemers geconfronteerd met werkbaarheidsrisico's

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

In 2016 registreren we een aandeel van 36,8% voor hoge werkdruk. Dit is een substantiële (en statistisch significante) toename tegenover 2013 en tegenover de nulmeting 2004 (met 29,0% respectievelijk 31,0% van de werknemers geconfronteerd met werkdrukproblemen). Deze stijging manifesteert zich in zo goed als alle sectoren.

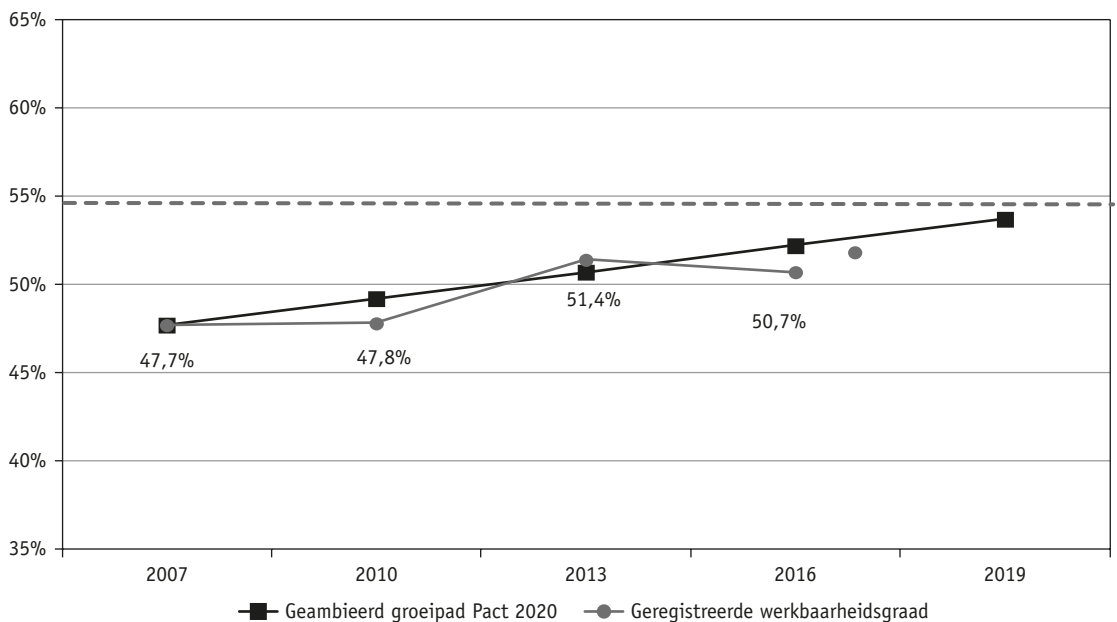
Voor de andere indicatoren noteren we een gelijkwaardige evolutie. Voor emotionele belasting behoort in 2016 23,0% tot de problematische categorie. Dit is een significante toename tegenover 2013 en tegenover de nulmeting 2004 (met 20,0% respectievelijk 20,5% van de werknemers geconfronteerd met emotioneel belastend werk). De emotionele belasting is vooral toegenomen in de quartaire sector (openbaar bestuur, gezondheids- en welzijnzorg en onderwijs) en in de zakelijke dienstverlening. Voor belastende fysieke arbeidsomstandigheden behoort in 2016 een aandeel van 14,9% tot de problematische categorie. Dit is een significante toename tegenover 2013 en tegenover de nulmeting 2004 (met 12,9% respectievelijk 12,1% van de werknemers die

geconfronteerd werden met fysieke belastingproblemen). De fysieke belasting is sinds 2004 significant toegenomen in de quartaire sector maar ook in de metaalsector, chemie en horeca.

Voor een aantal (arbeidsorganisatie- en HR-gerelateerde) werkbaarheidsrisico's werden gedurende het voorbije decennium beperkte, doch significante, verbeteringen gerealiseerd. Het aandeel werknemers in een problematische situatie voor autonomie in het werk is afgenomen van 20,8% in 2004 tot 19,4% in 2016. De verbetering op het vlak van autonomie ten aanzien van 2004 is niet merkbaar in alle sectoren. Voor het openbaar bestuur en de gezondheids- en welzijnzorg is er zelfs sprake van een achteruitgang (het aandeel werknemers met onvoldoende autonomie neemt in die sectoren toe). Het aandeel werknemers in een problematische situatie voor ondersteuning door de directe leiding is afgenomen van 16,1% in 2004 tot 14,3% in 2016. Voor de risico-indicator taakvariatie werden geen significante verschuivingen in het aandeel van de problematische groep vastgesteld (in 2016

Figuur 5.

Vergelijking geregistreeerde werkbaarheidsgraad voor de zelfstandige ondernemers met het geambieerde groeppad in doelstelling 10 van het Pact 2020

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

werden 24,0% van de werknemers geconfronteerd met routinematige jobs).

Resultaten van de zelfstandige ondernemers

Werkbaar werk stagneert

Voor zelfstandige ondernemers noteren we tussen 2007 en 2013 een stijging van de werkbaarheidsgraad van 47,7% naar 51,4% (figuur 5). De werkbaarheidsgraad zat hiermee op het groeitempo (gemiddeld jaarlijkse stijging van 0,5 procentpunt) dat door de sociale partners en de Vlaamse Regering in het Pact 2020 vooropgesteld werd. In 2016 stolt de vooruitgangstrend en klokt de werkbaarheidsgraad af op 50,7%. De realisatie van de doelstellingen voor 2020 wordt zo een ambitieuze opdracht. In figuur 5 zetten we de evolutie 2007-2016 van de werkbaarheidsgraad af tegenover het gembieerde groepipad.

De werkbaarheidsgraad verschilt naar sector (figuur 6), zo hebben de intellectuele diensten het

grootste aandeel zelfstandige ondernemers met werkbaar werk. Met een aandeel van 59,1% overtreft deze sector de doelstelling van 55% die werd geformuleerd in het Pact 2020. De vrije beroepen hebben een aandeel werkbaar werk dat hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde voor zelfstandige ondernemers. In de horeca ligt het aandeel werkbaar werk het laagst. Minder dan vier op tien zelfstandige ondernemers uit deze sector hebben werkbaar werk. Voor geen van de zeven sectoren zien we een significante evolutie in de periode 2007-2016.

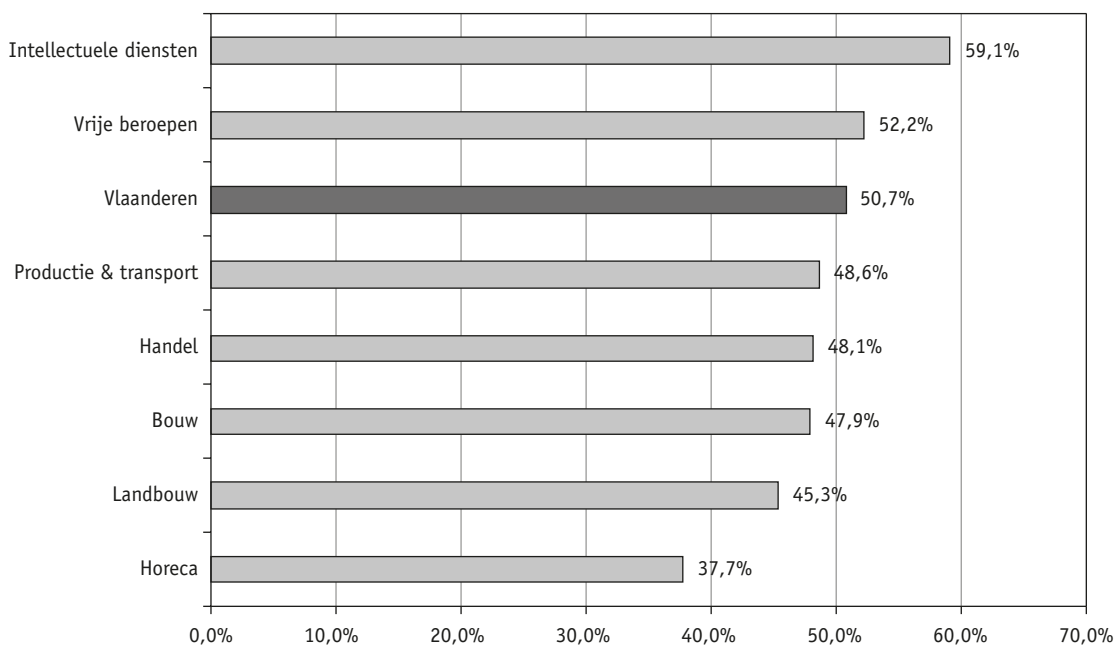
Werkstress en werk-privébalans bemoeilijken werkbaar werk

Een blik op de onderliggende werkbaarheidsindicatoren in figuur 7 geeft een duidelijk zicht op de positieve en de negatieve evoluties in de werksituatie van zelfstandige ondernemers.

Een derde (33,0% of 115 000) van de zelfstandige ondernemers heeft het moeilijk om evenwicht in de werk-privébalans te vinden. De vooruitgang die in

Figuur 6.

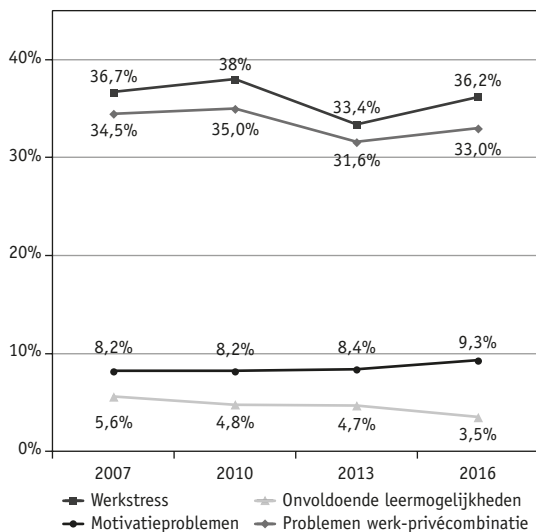
Werkbaarheidsgraad naar sector (2016; zelfstandige ondernemers)

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

Figuur 7.

Evolutie (2007-2016) van het aandeel zelfstandige ondernemers geconfronteerd met werkbaarheidsknelpunten

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

2013 werd geboekt (een daling van de probleemgroep van 35,0% naar 31,6%) zet zich niet door.

Psychische vermoeidheid blijft ook in 2016 het belangrijkste werkbaarheidsknelpunt: 36,2% (of 125 000) van de zelfstandige ondernemers rapporteert werkstressklachten. Dit is een significante toename met bijna drie procentpunten tegenover 2013. De werkstress ligt onder meer hoog bij zelfstandige ondernemers die hun activiteiten zien krimpen. Zelfstandige ondernemers die groeien, betalen een prijs onder de vorm van hoge werkdruk. Snelle ontwikkelingen in het ondernemingslandschap zoals digitalisering en disruptieve economie laten weinig zelfstandige ondernemers ongemoeid. Voor de sector van de intellectuele diensten zien we een afname van het aandeel zelfstandige ondernemers met werkstress, voor de andere sectoren noteren we geen verschuivingen. Zelfstandige ondernemers met een zeer grote mate van psychische vermoeidheid lopen een verhoogd risico op burn-out. De werkbaarheidsmonitor registreert dat in 2016 11,4% van de zelfstandige ondernemers in dit geval zijn. Dit aandeel ligt op hetzelfde niveau als bij de nulmeting in 2007. Het

gaat over zelfstandige ondernemers die nog aan de slag zijn, maar dreigen uit te vallen door overmatige psychische vermoeidheid (acuut problematisch).

De job van de overgrote meerderheid van de zelfstandige ondernemers biedt voldoende leeransen. Slechts 3,5% signaleert knelpunten op dit vlak. Dat is een derde minder dan in 2007.

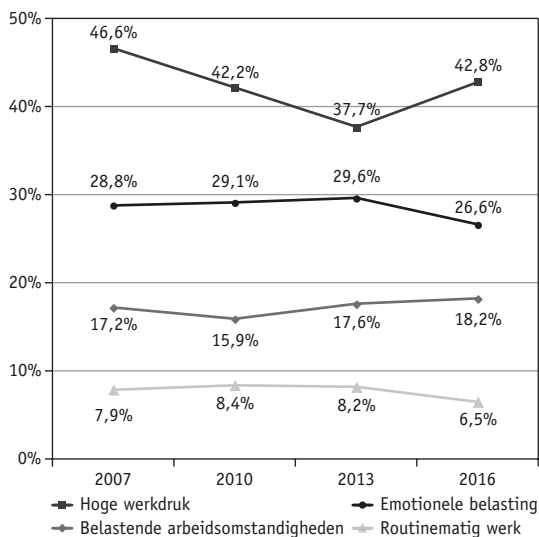
Ruim 9 op de 10 van de ondernemers zijn enthousiast aan de slag. Slechts 9,3% (of 32 500) zelfstandigen kampt in 2016 met motivatieproblemen. Deze indicator schommelt sinds 2007 rond hetzelfde peil. Welbevinden op het werk blijft dus een aandachtspunt. In de sector van de vrije beroepen is het aandeel zelfstandige ondernemers met motivatieproblemen in de periode 2007-2016 toegenomen van 4,9% naar 8,1%.

Verbetering van de werkdruk komt in het gedrang

Bij de metingen voor zelfstandige ondernemers worden vier werkbaarheidsrisico's bevestigd: hoge

Figuur 8.

Evolutie (2007-2016) van het aandeel zelfstandige ondernemers geconfronteerd met werkbaarheidsrisico's

Bron: Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2004-2016 SERV Stichting Innovatie & Arbeid

werkdruk, emotionele belasting, routinematig werk en belastende arbeidsomstandigheden. Figuur 8 schetst de evolutie van deze werkbaarheidsrisico's

In 2016 registreren we een aandeel van 42,8% voor hoge werkdruk. Dit is een substantiële en statistisch significante toename tegenover 2013, toen 37,7% van de zelfstandige ondernemers geconfronteerd werden met werkdrukproblemen. Tegenover de nulmeting (hoge werkdruk 46,6%) is er evenwel sprake van een significante verbetering van de werkdruksituatie.

In 2016 heeft 26,6% van de zelfstandige ondernemers een emotioneel belastende job, wordt 6,5% geconfronteerd met routinematig werk en heeft 18,2% af te rekenen met fysieke belastingproblemen. Voor laatstgenoemde drie werkbaarheidsrisico's wordt in vergelijking met de nulmeting in 2007 geen significante verschuiving vastgesteld.

Werkbaar werk is duurzame inzetbaarheid voor werknemers en zelfstandige ondernemers

De SERV-partners nemen de signalen uit de werkbaarheidsmonitor ernstig en beraden zich over een adequate aanpak. De afspraken over competentieversterking en leermogelijkheden, die in het afgelopen decennium in het sociaal overleg werden gemaakt (zie ook het recente akkoord 'Vorming en Opleiding'), hebben in ieder geval resultaat opgeleverd. Nu komt het er op aan om ook de psychosociale belastingsproblematiek gericht aan te pakken. Een aantal bedrijfstakingen hebben in de lopende Vlaamse sectorconvenanten initiatieven rond werkbaar werk en werkstresspreventie in de steigers gezet. Ook op het federale niveau plaats-ten de sociale partners in het interprofessioneel akkoord onderzoek en sensibilisering rond de burn-outproblematiek op de agenda.

De Vlaamse sociale partners onderzoeken de werkbaarheidsproblematiek en de psychosociale belastingsproblematiek verder en bekijken grondig wat de oorzaken zijn van de slechtere cijfers. Ze engageren zich om op basis van deze analyse hierover onderling overleg te voeren met het oog op gerichte acties.

Want een breed-spectrum-aanpak van werkbaarheid is nodig om werknemers en zelfstandige ondernemers effectief langer aan de slag te houden. De werkbaarheidsmonitor 2016 laat zien dat 78,7% van de werknemers en 87,6% van de zelfstandige ondernemers van veertig jaar of ouder doorwerken tot het pensioen haalbaar acht als zij een werk-bare job hebben. Dit aandeel neemt systematisch af naarmate deze 40-plussers met één of meerdere werkbaarheidsknelpunten geconfronteerd worden.

Alle informatie over de SERV-werkbaarheidsmonitor (en interactief opvraagbare cijfers over jouw beroepsgroep of je sector) kan je vinden op www.werkbaarwerk.be

Ria Bourdeaud'hui

Frank Janssens

Stephan Vanderhaeghe

SERV – Stichting Innovatie & Arbeid

Noten

1. In de werkbaarheidsenquête voor de zelfstandige ondernemers worden de aspecten 'autonomie' en 'ondersteuning door de directe leiding' niet bevraagd.
2. De VBBA werd in Nederland ontwikkeld als instrument voor het meten van werkstress en psychosociale arbeidsbelasting (of stressoren in de arbeidssituatie).
3. De SWING werd eind jaren 90 ontwikkeld en gevalideerd aan de vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie van de K.U. Nijmegen.
4. In deze bijdrage wordt vooral gekeken naar het onderscheid tussen niet-problematisch/problematisch, enkel voor psychische vermoeidheid worden ook de gegevens van de acute groep vermeld (risicogroep voor burn-out).
5. Kengetallen laten de ordinale informatie uit de achterliggende schaalscores intact en zijn dan ook perfect bruikbaar voor vergelijkingen tussen deelpopulaties (geslacht, sectoren, leeftijdsgroepen, enzovoort). De wijze waarop grenswaarden bepaald zijn om 'problematische' en 'acuut-problematische' groepen te onderscheiden is uitvoerig gedocumenteerd in de methodologische nota van de werkbaarheidsmonitor (www.werkbaarwerk.be).
6. Deze informatie is uitgebreid gedocumenteerd in de methodologische nota van de werkbaarheidsmonitor ([werkbaarwerk.be](http://www.werkbaarwerk.be)).